

peilaten

Paaninen, ei maaninen

Muuan lehtemme lukija on ihmetellyt viime numeron pääkirjoituksen yhtä sanontaa: Juha Kuisma tuntee muka "paanista vihaa" positivismia kohtaan. "Paanista"? Pitäisi olla "maanista".

Ei, vastaa pääkirjoituksen tekijä jolta Peilaaja on asiaa tiedustellut.

Sana "paaninen" on epäilemättä harvinainen suomen kielessä, mutta käyttökelpoinen sana kuitenkin — ja sen merkityksen saa jokainen lukija niin halutessaan selvittää itselleen.

Joskus 1960-luvun loppupuolella Christer Kihlman julkaisi Uuden Suomen kulttuuriosastossa suurta huomiota herättäneen artikkelinsa "paniikkiradikalismista" eli seläisestä hysteerisestä radikalismista, joka tukahduttaa kyvyn toimia järkevästi. Mutta alkuperäiskäsikirjoituksessa avainsanonta kuului "panisk radikalism", jonka kääntäjä joko kiireen tai väärinkäsityksen vuoksi muunsi muotoon "paniikkiradikalismi". Näin kieleemme jäi elämään tuo mainittu yhdyssana ja "paaninen" pysyi ikävä kyllä pienen elitistisen piirin herkkuna.

Zeligettä, onko heitä?

Peilaajan agentit ovat kuluneen puolen vuoden aikana matkustelleet kuka missäkin, Budapestissä, Prahassa, Leipzigiissä, Berliinissä jne. Eivätkä turhaan, jotakin he ovat oppineet.

Joku saattaa vielä muistaa ns. reaaliosialistiset maat. Niitä hallitsi kommunistinen puolue ja se julkaisi kussakin

maassa omia lehtiään, joita toimittivat ammattijournalistit, erään lajin professionalistit.

Mitä he tekevät nyt, kun mm. Murdochin, Maxwellin ja Springerin lehtitalot ovat tulleet ja ottaneet hoitaakseen osan reaaliosialistisen lehdistön aatteellisesta konkurssipesästä? Nuo journalistit — eivät sentään kaikki — toimittavat innolla ja kuulemma usein myös taidolla mainittujen läntisten kustannusyhtiöiden omistamia lehtiä.

He siis vain näyttelivät kommunistia aikansa ja voivat nyt ilmentää työssään todellista vakaumustaan? Ehkä. Mutta yhtä hyvin niin päin, että he ilmensivät aikansa todellista vakaumustaan ja nyt he menestyäkseen näyttelivät reaalikapitalismin innokasta kannattajaa? Missä on näyttö eli kuka heistä selvän ottaa?

Noita kahta vaihtoehtoista hypoteesia kiintoisampi on kolmas, ns. Zelig-hypoteesi, jonka nimi viittaa Woody Allenin vuosien takaisen filmiin. Zeligillä ei ollut mitään aitoa mielipidettä mistään, hän oli kamelontti.

Zeligeria on myös ent. reaaliosialismin maiden tiedotustutkijoiden ja muiden yhteiskuntatieteilijöiden piirissä. Aiemmin heillä oli kova tarve osoittaa vallanpitäjille marxilaista oikeaoppisuuttaan, nyt heillä on yhtä kova tarve osoittaa länsiyhteyksiensä määrää ja intensiivisyys sekä vakuuttaa, että ikinä he eivät mitään reaaliosialismia kannataneetkaan.

Suomessa meillä on vain Eero Silvasti, Savonmaan lahja Suomen journalismille. Kymmenkunta vuotta sitten hän suomi yhtä tiettyä journalismiteoriaa joka ei silloisen tieteellisen yhteisön mukaan ollut kyllin marxilainen, ja nyt hän suomii tuon teorian kehittelijöitä — marxilaisuudesta.

Kuin napista painamalla

Peilaaja on suhteilla päässyt kurkistamaan Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksella pidetyn journalistiikan peruskurssin kertauskuulustelupapereita. "Subjektivismiin ja objektivismin mahdottomuusjournalismissa." Objektivismin osoittaminen mahdottomaksi sujuu jokaiselta, mutta subjektivismiin ratkaisemattomien ongelmien näkeminen tuottaa vaikeuksia tietyille vähemmistölle.

Onkohan filosofian yleisopinnot alistettu subjektivismiin propagoimiselle eli väitetäänkö niissä, että ihmisen tajunnan sisältö on riippumaton hänen ulkomaailmastaan ja sen eri kohteiden ominaisuuksista? Esim. ympäristön saastumista koskeva huoli on siis vain tajunnallinen utukuva. Peilaaja ei usko kenenkään suorastaan noin opettavan. Sen sijaan on mahdollista että tässä ajassa kiinni oleva opiskelija tulkitsee yleisopinnojen sisältöä sanotulla tavalla.

Syventävien opintojen guruja on Gaye Tuchman kirjoittaneen *Making News*, jonka täytyy olla tuleva klassikko. Jos siitä tentissä pyytää filosofista tulkintaa, helposti saa kuin napista painamalla sen että Tuchman on subjektivist.

Subjektivistisi? Tuchman joka on leimallinen fenomenologi? Edmund Husserl -parka kääntyisi haudassaan.

Toisinajattelijat puhuvat (taas kerran)

Pelaaja, suomalaisen tiedeyhteisön pahin monomaani, siis sen kun jatkaa filosofisten peruskysymysten(sä) vatvomista. Onko noilla kysymyksillä yhteyttä elämän konkreettisiin käytäntöihin?

Joskus kaikesta huolimatta näyttää siltä että on. Seuraavassa lainaus J.P. Roosilta *Tiede & Edistys* -lehestä (3/90), artikkelista jonka varsinainen teema on kaupunki ilmiönä ja arkkitehtuuri:

” - - - On toki selvää, että rakennus edustaa jotakin, että sitä ’luetaan’ hyvin eri tavoin, mutta toisaalta se on myös olemassa, mitä konkreettisesti todellisuutta. Vaikka voimemekin vakuutella, että yhtä ainoata elämäkertaa ei ole olemassa, että ihmisen elämä on pelkkää sattumien leikkiä, niin jokin rakennus ei suinkaan ole sitä. Se on osa Niiniluodon maailmaa 1, aivan riippumatta meidän tulkintoistamme ja tarkastelukulmastamme.

- - - On kovin ymmärrettävää että ironistinen perspektiivi houkuttelee, kun taloa ei kerran ole ’todellisuudessa’ olemassa, se on helppo purkaa. - - - yksi (tulkinnallisuutta ylikorostavan, PH-s) teorian käytännön johtopäätöksistä voisi olla se, että purkamisella tai rakentamisella ei ole suurtakaan merkitystä.”

Johdatusta länsimaisen journalistisen kulttuurin etnosentrisyyden ymmärtämiseen

Suomi-lehti (4/90) haastatteli maahamme asettunutta kirjailija Sahban Ahmad Mrouehia, joka on syntyperältään libanonilainen muslimi. Tässä näyte hänen ajattelustaan:

”— Minä inhoan Saddam Husseinia monestakin syystä, se on ihan selvä asia. Mutta miltä sinusta tuntuisi, jos sinä olisit Sahban ja sinun maasi olisi miehitetty. Sinun sisaresi olisi tapettu, sukulaisesi tapettu ja yhä on Israel Libanonissa. Eikä sen takia ole kukaan kutsunut koolle turvallisuusneuvostoa. Ja nyt: yhtäkkiä maailman aseet ovat Persianlahdella: Kuwait on miehitetty! Sano maalaisjärjellä, miksi Irak on miehittäjänä eri asia kuin Israel? Tai miksi Panaman miehitys on suklaata ja Kuwaitin paskaa? Ja sitä paitsi kuka Saddam Husseinia tukikaan? Länsimaat. Kuka pumppasi hänet näin isoksi? Länsimaat. Silloin kun me

puhuimme näistä asioista, meitä sanottiin fanaattisiksi. No niin, korjatkaa sato!”

Projekti pystyy!

Seuran toimituksessa puhkesi viime marraskuussa myrsky, jonka synnytti päätoimittajan, julkaisujohtajan ja markkinointipäällikön erottaminen. Eikä aiheetta. Yhtyneiden Kuvalehtien toimitusjohtaja Pauli Leimio kertoi avoimesti mistä oli kysymys (Uusi Suomi 23.11.90):

” - - - Seuran perinteinen linja on hämärtynyt. Sen painotukset eivät kaikilta osin vastaa myönteisesti elämään suhtautuvan perhelehden vaatimuksia.”

Tiedotusopillinen yhteisö voisi kerrankin tehdä jotakin käytännönläheistä ja selvittää, ensin käsitteellisesti, mikä on 1) myönteinen suhde elämään, 2) perhelehti.

Projekti pystyy! Rahaa Suomen Akatemialta! Tai suostastaan Yhtyneiltä itseltään! Iso kone käyntiin!

Hampurista valo

Hannu Eerikäinen on tehnyt vierailun Hampurissa toimivaan mediatyöpajaan nimeltä Van Gogh TV. Nimellä tekijät kuulemma haluavat korostaa toimintansa taiteellista luonnetta. (Helsingin Sanomat 11.12.90)

Edellyttäköhän taiteellisuuden käsitteellisen ajattelun jäämistä lapsen tasolle? Vai mitä on tuumittava Van Gogh TV:n tuottaja-ohjaajan Mike Hentzin viisauksista:

”Tavallisesti televisio pyrkii välittämään vain informaatiota. Sen välityksellä ihmiset pääsevät ainoastaan näkemään asioita. - - -”

”Me teemme subjektiivista televisiota. Meitä kiinnostaa viestintä vuorovaikutuksena. Tavoitteenamme on muuttaa katsoja osallistujaksi. Suoran lähteyksen avulla voimme saattaa ihmiset eri puolilla Eurooppaa reaaliaikaisesti yhteen, jakamaan kokemuksiaan.”

Ensiksi: parhaan olemassa olevan määritelmän mukaan informaatio on merkin synonyymi. Kaikki mitä Van Gogh TV tekee on tuomittu olemaan merkkejä eli ’vain’ informaatiota.

Toiseksi: se että ihmiset pääsevät ”ainoastaan näkemään asioita” saattaa käytännössä jossakin sosiaalisessa tilanteessa merkitä heille mahdollisuutta jakaa kokemuksiaan, tosin ensi sijassa abstraktin tajunnallisesti, ei konkreettisesti face-to-face -tilanteessa.

Kolmanneksi: eri paikkakunnilta tuleva suora lähetys tietenkin mahdollistaa senkin, että tietty pieni määrä lähteyksen kelpuutettuja ihmisiä pystyy jakamaan kokemuksiaan myös face-to-face -tilanteeksi konstruoidussa asetel-

massa, kuitenkin niin että eri paikkakunnilla mukana olevien ihmisten välissä on tekniikan liudentava väliaine. Mutta suuren katsojakunnan osana on nimenomaan ”ainoastaan nähdä asioita”.

Saattaa, saattaa, mutta miten?

Vielä Hannu Eerikäisen juttuun, on se niin kiintoisa:

”... Jürgen Habermasin teoria ’herruudesta vapaasta kommunikaatiosta’ sekä Oskar Negtin ja Alexander Klugen ajatukset ’vastajulkisuudesta’ saattavat asettaa uuteen valoon mediateknologian kehityksen myötä.”

Kun Eerikäinen sisällyttää tämän ajatuksen Van Gogh TV:tä koskevaan juttuunsa, hänen täytyy nähdä yhteys noiden asioiden välillä. Peilaaja ei sitä kykene näkemään. Habermasin suuret ideat — niin elämälle vieraina kuin niitä voidaan pitää — ovat kokonaan toisella kuin joidenkin teknisten järjestelyjen tasolla. Negtin ja Klugen visioista puhumattakaan.

Mutta jos herruudesta vapaan kommunikaation ajatus jotenkin kyseisen mediatyöpajan periaateisiin kytkeytyy, niin tietoenkin siten että Mike Hentz ja hänen työpajansa edustavat täsmälleen sitä herrautta, joka on kvetävä murtaama. Tuon työpajan julkisuudelle on pystyttävä kehittämään vastajulkisuus, Hentzin ajatukset alistettava armettomaan kritiikkiin.

Vielä Eerikäistä: ”Van Gogh TV:n toimintaperiaatteet tuovat mieleen Bertolt Brechtin ajatuksen radion avulla aikaansaadusta kaksisuuntaisesta kommunikaatiosta, jossa lähettäjä toimii myös vastaanottajana ja kuuntelijasta tulee puhuja.” Tuon ajatuksen tekninen mahdottomuus on eräässä suomalaisessa tiedotusopillisessa opuksessa osoitettu. Jos Eerikäinen ei sitä tunne tai se ei tule hänen mieleensä, ottakoon yhteyden tämän lehden päätoimittajan kautta Peilaajaan.

Mikäli siis maksimaalinen vastaevdence kiinnostaa. Ei muuten.

Käytännön semantiikkaa toimittajille

Joskus viime vuonna alkoivat talousviisat ja heitä myötäilevät toimittajat puhua ja kirjoittaa taantumasta. Vähitellen sana vaihtui lamaksi.

Toki tiedotusvälineissä jonkin verran pohdittiin, kumpi noista kahdesta sanasta olisi adekvaatimpi. Pohdiskelu ei kuitenkaan tyydyttänyt Peilaajan pikkumaista mieltä.

Peilaaja kuvittelee omaavansa ns. terveen kielivaiston. Sen mukaan taantuma olisi alunperin tarkoittanut takaisinpäin menemistä ja lama tietenkin lamaantumista, pysähty-

mistä. Jos Suomen talouselämässä olisi kysymys taantumasta tässä mielessä, ei suinkaan tuotannon kasvu hidastuisi vaan itse tuotanto vähenisi. Lama taas ei olisi tuotannon asettumista tietyille (korkealle) tasolle, vaan tuotannon loppumista (eli katastrofi).

Onko Peilaaja niin yksinkertainen, että ei ymmärrä sanojen merkitysten muuttuvan? Ei ehkä sentään. Sen sijaan Peilaaja epäilee puheena olevan uuden semantiikan aiheuttavan turhaakin huolta osalle suomalaisia.

Käytännön toimittajien pitäisi näitä asioita pohtia enemmän kuin Peilaajan norsunluutornissaan.

Mikä voitto tieteelle!

Kun suomalainen(kin) tiedotustutkimus vielä oli alkeellisessa vaiheessa, sitä askarruttivat tiedotusvälineiden tarjomat todellisuuden kuvat ja kokonaiset maailmankuvat. Mutta kun tutkimus kehittyi, se hylkäsi noin triviaalin lähtökohdan ja kiinnostui merkityksistä, todellisuuden ilmiöiden merkityksellistämistä. Mikä voitto tieteelle!

Kaikilla muilla tieteenaloilla ei kuitenkaan kyetty seuraamaan noita ajatuksen liikkeitä, vaan pitäydettiin vanhassa. Esimerkki tästä on pitkään jatkunut maailmankuva-projekti, jonka tuorein tuotos on vuonna 1989 ilmestynyt Juhani Mannisen, Markku Euvallin ja Seppo Knuutilan teos Maailmankuva kulttuurin kokonaisuudessa, Aate- ja oppihistoria, kirjallisuustieteen ja kulttuuriantropologian näkökulma.

Maailmankuva on kirjoittajille mitä syvällisin käsite. Parasta lukea kirja itse ja todeta tuo tosiasia. Esim. Mannisen mukaan maailmankuvilla on ”yksiiölliset ja kollektiiviset subjektinsa, jotka löytävät ja muotoilevat maailmankuvissa käsityksensä itsestään ja paikastaan, koettelevat käytännössä kuvaansa ja käyvät monilla tasoilla kampaailua sen oikeutuksen puolesta”.

Tuossa prosessissa tapahtuu monentyyppistä ja -asteista merkityksellistämistä. Jospa merkityksellistäminen luontevoimmin onkin alakäsite, joka menee yläkäsitteen maailmankuvan ja sen muodostumisen alle?

Kuka missäkin viihtyy

Kun tämä lehti ilmestyy, Osmo A. Wiio on siirtynyt tai siirtymässä professorin virastaan eläkkeelle. Peilaaja on pysyvästi pahoillaan siitä jännitteestä, joka päästettiin syntymään hänen ja tamperelaisten tiedotustutkijoiden välille. Syytä ei suinkaan ollut vain sepässä, vaan toki myös ja paljon sysissä.

Peilaajan tarkoitus ei kuitenkaan ollut kirjoittaa tästä,

vaan Wiion tyhjäksi jättämän viran täytöstä. Hakijoita on vain viisi ja moni kiintoisa nimi puuttuu. Sen vielä ymmärtää, että joku juuri uuteen tehtävään siirtynyt ei halua ensi töikseen kirjoitella taas hakupapereita. Mutta joku viihtyy ilmeisen hyvin apulaisprofessorina syntymäkaupungissaan, toinen tutkijana siellä, kolmas vapaana tutkijana ja kirjoittajana vaikka New Yorkissa jne.

Kenties professorin viran painoarvo on myös laskenut? Sehän olisi tervettä.

Ein Beweis, oder kein?

Lehtemme on periaatteessa suomenkielinen, mutta kun saksia kohta hallitsee Euroopan kielimarkkinoita, julkaisemme seuraavan pätkän alkukielellä. Bertolt Brechtin edusmiehenä Suomessa toimii Matti Wiberg Turusta, lehtemme vanha ystävä joka kirjoittaa että hänellä on ollut huomattavia vaikeuksia säilyttää kiinnostus lehtemme viimeaikaisia "filosofcerauksia" kohtaan. Niin on muuten Peilaajallakin.

Der Lehrer: Si Fu, nenne uns die Hauptfragen der

Philosophie.

Si Fu: Sind die Dinge ausser uns, für sich, auch ohne uns, oder sind die Dinge in uns, für uns, nicht ohne uns.

Der Lehrer: Welche Meinung ist die richtige?

Si Fu: Es ist keine Entscheidung gefallen.

Der Lehrer: Zu welcher Meinung neigte zuletzt die Mehrheit unserer Philosophen?

Si Fu: Die Dinge sind ausser uns, für sich, auch ohne uns.

Der Lehrer: Warum blieb die Frage ungelöst?

Si Fu: Der Kongress, der die Entscheidung bringen sollte, fand stat wie seit zweihundert Jahren im Kloster Mi Sang statt, welches am Ufer des Gelben Flusses liegt. Die Frage hiess: Ist der Gelbe Fluss wirklich, oder existiert er nur in den Köpfen? Während des Kongresses aber gab es eine Schneeschmelze im Gebirg, und der Gelbe Fluss stieg über seine Ufer und schwemmte das Kloster Mi Sang mit allen Kongressteilnehmern weg. So ist der Beweis, das die Dinge ausser uns, für sich, auch ohne uns sind, nicht erbracht worden.

Bertolt Brecht: Turandot

Numeron kirjoittajia:

Raimo Ahonen, fil.yo. Tampereen yliopisto

Matti Apunen, YTK, kulttuuritoimittaja, Tampere

Risto Eronen, YM, tutkija, Suomen Akatemia, Tampereen yliopisto

Pauli Heikkilä, YTK, Tampere

Veijo Hietala, FL, elokuvantutkimuksen vs. lehtori, Turun yliopisto

Taisto Hujanen, YT, yliassistentti, Tampereen yliopisto

Jouko Huru, YTK, vt.lehtori, Tampereen yliopisto

Erkki Karvonon, YTK, tutkimusassistentti, Suomen Akatemia, Tampereen yliopisto

Ari Meriläinen, YTK, radiotoimittaja, Radio Auran Aallot, Turku

Jukka Mikkola, YTK, Tampere

Airi Mäki-Kulmala, YTL, tutkija, Tampereen yliopisto

Heikki Mäki-Kulmala, FK, toimittaja, Tampere

Jouko Raivio, YTK, kirjastonjohtaja, Tuusula

Kimmo Sarlin, YTK, musiikkitoimittaja, Lappeenranta

Sari Tirronen, YTK, Tampere

Tapio Varis, YT, dosentti, TaiK:n täydennyskoulutuskeskuksen johtaja, Helsinki